

Konrad Koza

Sposoby walki z przestępczością zorganizowaną w Polsce i w Europie

Streszczenie

Artykuł prezentuje metodykę walki z przestępczością zorganizowaną zarówno na terytorium Polski, jak również na obszarach wybranych państw europejskich. Zamiarem autora jest ukazanie, że sposoby radzenia sobie ze zjawiskiem zorganizowanej przestępczości na terytorium Starego Kontynentu wykazują pewne podobieństwo i wpisują się w określony schemat. Aby osiągnąć zamierzony cel, autor, dokonując analizy materiałów źródłowych związanych z podejmowaną tematyką przedstawia obraz metodyki zwalczania z przestępczością zorganizowaną w krajach takich jak Polska, Francja, Włochy, Hiszpania, czy Wielka Brytania. Takie ujęcie zagadnienia, w zamyśle autora pozwoli stworzyć właściwy zarys poruszonego tematu i odpowiednio nakreślić obraz walki z przestępczością zorganizowaną na terytorium Polski, umiejscawiając go na tle europejskim.

1. Wstęp

Zjawisko przestępczości zorganizowanej pojawiło się w Europie - za sprawą włoskich mafii - już w XIX wieku.¹ Na przestrzeni XX stulecia rozszerzyło się i rozwinęło na obszar całego świata, stając się zjawiskiem o charakterze globalnym. Obecnie zorganizowane grupy przestępcze manifestują swoją obecność od zachodnich, hiszpańskich granic Europy po Rosję oraz dalekie włoskie południowe rubieże starego kontynentu. Także Polska nie jest wolna od zjawiska przestępczości zorganizowanej, które w Rzeczpospolitej znaczący rozwój odnotowało wraz z przemianą ustrojową Państwa Polskiego. Współcześnie zjawisko przestępczości zorganizowanej posiada bardzo zróżnicowany charakter i związane jest z wieloma gałęziami przestępczości, wśród których najbardziej powszechne są takie jak obrót i produkcja narkotyków, handel ludźmi, przestępczość gospodarcza czy tzw. przestępczość kryminalna. Taki stan rzeczy wymusza na krajach europejskich podjęcie konkretnych działań mających

¹ M. Zaleski, *Rozwój przestępczości zorganizowanej we Włoszech oraz jej wpływ na przestępczość zorganizowaną na świecie* (rozprawa doktorska, 2013), s. 9.

na celu skuteczne zwalczanie przestępczości zorganizowanej oraz sprawiedliwe karanie przestępców.

2. Sposoby walki z przestępczością zorganizowaną w Polsce

W Polsce zjawisko przestępczości zorganizowanej rozwinęło się podczas przemiany ustrojowej Państwa Polskiego na przełomie lat 80. i 90. Chaos organizacyjny istniejący przy powstawaniu nowych struktur państwowych, transformacja gospodarcza, a także brak odpowiednich regulacji prawnych stały się idealnym środowiskiem, które umożliwiło prowadzenie działalności przez doskonale zorganizowane i wyspecjalizowane grupy przestępcze. Specyfika grup przestępczych powstałych we wspomnianym okresie została dostrzeżona także przez badaczy. Zbigniew Rau zauważył, że nowopowstała przestępczość zorganizowana charakteryzowała się m.in. nasileniem przestępstw porachunkowych, tj. zabójstw, rozbojów, pobić, terroryzmu kryminalnego, a także pojawieniem się nowych kategorii przestępstw, tj. zabójstw na tle porachunków finansowych, czy zabójstw na zlecenie, często popełnianych przez zawodowych zabójców; upowszechnieniem oraz profesjonalizacją grup przestępczych, a także jej upolitycznieniem, czego manifestacją były m.in. wielkie afery gospodarcze.²

Odpowiedzią organów ścigania na powyższy stan rzeczy było utworzenie Centralnego Biura Śledczego Policji. Formacja ta została powołana do życia w roku 2000 z połączenia funkcjonującego dotychczas Biura do Walki z Przestępczością Zorganizowaną Komendy Głównej Policji oraz Biura do Spraw Narkotyków KGP.³ Cele, oraz formalne i strukturalne aspekty działania jednostki normuje ustawa z 6.4.1990 r. o Policji.⁴ Zgodnie z jej brzmieniem, nadrzędnym celem nowopowstałej formacji była likwidacja istniejących już grup przestępczych, a także prewencyjne działania mające na celu niedopuszczenie do odbudowywania się już rozbitych struktur. Po rozbiciu grup zorganizowanych lat 90. ubiegłego wieku Centralne Biuro Śledcze Policji kontynuuje swoją działalność, a jego skuteczność zdaje się nie podlegać wątpliwości. Wysoka efektywność formacji znajduje potwierdzenie w policyjnych statystykach przedstawiających wyniki jej pracy. Przez ponad 20 lat swojego istnienia funkcjonariuszom CBS udało się rozbić ponad 3,5 tys. zorganizowanych grup przestępczych, ustalić 90 tys. podejrzanych, zabezpieczyć na poczet przyszłych kar mienie

² Z. Rau, *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002 s. 55.

³ <https://cbsp.policja.pl/cbs/o-cbsp/historia/120311,Historia-CBSP.html> [dostęp 20.12.2021].

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2021, poz. 1882.

warte około 8,3 miliarda złotych, zlikwidować blisko 300 laboratoriów narkotyków syntetycznych, około tysiąca plantacji konopi i 100 fabryk nielegalnych papierosów, a także przejąć 43 tony narkotyków, blisko 1,9 miliarda sztuk papierosów oraz prawie 5 tysięcy jednostek broni.⁵ Obecnie, obok tradycyjnych zadań Centralnego Biura Śledczego, w zakresie działania jednostki znalazły się także zadania związane ze zwalczaniem szeroko pojętej zorganizowanej przestępczości gospodarczej. Głównym zadaniem Biura realizowanym na tym polu jest przede wszystkim przeciwdziałanie działalności grup zajmujących się wyłudzeniem podatku VAT oraz oszustwami gospodarczymi związanymi z nielegalnym obrotem wyrobami tytoniowymi bez akcyzy.

Oprócz CBS zwalczaniem przestępczości zorganizowanej na terytorium Polski zajmują się także Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego powołana ustawą z 24.5.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.⁶ Ze względu na jej specyficzny charakter, w swojej działalności Agencja skupia się przede wszystkim na rozpoznawaniu struktur, metod działania oraz zwalczaniu grup przestępczych o charakterze międzynarodowym, których działalność może stanowić znaczące zagrożenie dla państwa.⁷ Biorąc pod uwagę tę specyfikę jednostki i zorientowanie jej działalności na przestępczości godzącej w bezpieczeństwo państwa lub jego podstawy ekonomiczne, w kontekście przestępczości zorganizowanej największą skuteczność Agencja przejawia w zwalczaniu przestępczości ekonomicznej, w szczególności związanej z oszustwami podatkowymi. Z danych statystycznych za lata 2015 – 2019 wynika, że w konsekwencji działań ABW ujawniono próby wyłudzeń podatkowych wynoszących przeszło 3 mld zł, zabezpieczono majątek podejrzanych w sprawach dotyczących uszczupień podatkowych o wartości przekraczającej 260 mld zł, a także postawiono blisko 1,5 tysiąca zarzutów osobom podejrzany o popełnienie przestępstw podatkowych.⁸

Walką ze zorganizowanymi grupami przestępczymi zajmują się też odpowiednie wydziały Policji, takie jak chociażby Wydział do walki z Przestępczością Gospodarczą Komendy Głównej Policji.

⁵ <https://cbbsp.policja.pl/cbs/aktualnosci/187220,Od-20-lat-zwalczamy-przestepczosc-zorganizowana.html> [dostęp 20.12.2021].

⁶ Ustawa z dnia 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, Dz.U.2022.557 t.j.

⁷ <https://www.abw.gov.pl/pl/zadania/zwalczanie-przestepczo/9,Zwalczanie-przestepczoscizorganizowanej.html> [dostęp: 20.12.2021].

⁸ <https://www.abw.gov.pl/pl/informacje/1589,ABW-w-latach-2015-2019.html> [dostęp 22.12.2022].

W zwalczaniu przestępczości zorganizowanej bierze udział także Straż Graniczna, która poprzez walkę z przemytem i kontrolę przestępczości transgranicznej ogranicza działalność zorganizowanych grup przestępczych. Straż Graniczna odgrywa znaczącą rolę zwłaszcza w zwalczaniu przemytu i nielegalnego handlu produktami akcyzowymi, które, szczególnie na wschodniej granicy Polski, są przestępstwami cechującymi się dużą powszechnością.⁹ Zarówno skalę zjawiska, jak również wysoką skuteczność formacji unaoczniają statystyki, według których tylko w okresie od stycznia do września 2022 roku funkcjonariusze Straży Granicznej ujawnili pochodzące z przemytu papierosy o wartości blisko 46 927 495 zł, tytoń wyceniony na 54 319 871 zł, oraz alkohol o wartości 533 562 zł.¹⁰

Zwalczaniu przestępczości zorganizowanej służą jednocześnie oczywiście odpowiednie regulacje materialnoprawne. Jedną z nich jest art. 258 kodeksu karnego¹¹, który wprowadza odpowiedzialność za przynależność do zorganizowanej grupy przestępczej. Wedle jego brzmienia osoba, która bierze udział w zorganizowanej grupie albo związku, mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Najwyższy wymiar kary przewidziany jest dla osób zakładających bądź zajmujących stanowiska kierownicze w grupie o charakterze zbrojnym i wynosi 10 lat pozbawienia wolności. O przydatności i skuteczności powyższego artykułu świadczą policyjne statystyki, według których, tylko w latach 2017 – 2020, na podstawie artykułu 258, wszczętych zostało odpowiednio 101, 106, 99, 131 postępowań oraz stwierdzonych zostało odpowiednio 577, 456, 473, 804 przestępstw.¹²

Kolejnym mechanizmem prawnym umożliwiającym walkę ze zorganizowanymi grupami przestępczymi jest regulacja ustawy z 6.6.1997 r. o świadku koronnym¹³. Ustawa wprowadziła możliwość skutecznego likwidowania zorganizowanych grup przestępczych w oparciu o zeznania ich członków, którzy, w zamian za odstąpienie od wymierzenia kary oraz ochronę, zgadzali się na składanie zeznań obciążających ich byłych współtowarzyszy. Instytucja świadka koronnego okazała się rozwiązaniem będącym skuteczną bronią w walce z przestępczością zorganizowaną. Grupy przestępcze lat 90., wśród których znalazła się m.in. grupa pruszkowska, zakończyły swoją działalność właśnie w wyniku zeznań

⁹ M. Maciejewska, A. Piffer, *Rola Straży Granicznej w zakresie zwalczania międzynarodowego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” 2016, nr 2, s. 24.

¹⁰ https://dane.gov.pl/pl/dataset/557,dane-statystyczne-dotyczace-ujawnionych-przez-straz-graniczna-towarow-pochodzacych-z-przestepstwa/resource/42269/table?page=1&per_page=20&q=&sort= [dostęp: 22.12.2022].

¹¹ Ustawa z 6.6.1997 r. - Kodeks karny, Tekst jedn. Dz.U. z 2022, poz.1138, dalej jako „k.k.”.

¹² <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwno-13/63615,Zorganizowana-grupa-i-zwiazek-przestepczy-art-258.html>. [dostęp 20.12.2021].

¹³ Ustawa z 25.6.1997 r. o świadku koronnym, tekst jedn. Dz.U. z 2016, poz.1197.

złożonych przez ich byłych członków. Według szacunków Zarządu Ochrony Świadka Koronnego Centralnego Biura Śledczego Komendy Głównej Policji, w latach 1998 – 2008 świadkowie koronni przyczynili się do zatrzymania ponad 3,5 tys. przestępców, którym postawiono 11 tys. zarzutów, wśród których znalazło się 103 zarzuty zabójstwa, 121 porwań, 1193 wymuszeń rozbójniczych, 601 fałszerstw dokumentów i pieniędzy.¹⁴

Ustawa w art. 3 jasno określa, że status świadka koronnego może uzyskać osoba, która do chwili wniesienia aktu oskarżenia w złożonych przez siebie wyjaśnieniach przekazała informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, a także wykrycia pozostałych sprawców oraz zapobieżenia dalszym przestępstwom. Co więcej, od świadka wymagane jest także ujawnienie przed organami ścigania majątku własnego oraz majątku współników przestępstwa skarbowego, jak również zobowiązanie się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących udziału w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym, oraz ich okoliczności. Oprócz powyższych warunków, w ustawie znajdują się także przesłanki negatywne wykluczające możliwość otrzymania statusu świadka koronnego. Brak jest możliwości uzyskania statusu świadka koronnego przez członka grupy przestępczej, który usiłował, dopuścił się lub uczestniczył w zbrodni zabójstwa, nakłaniał inną osobę do popełnienia czynu zabronionego, wymienionego w art. 1 ustawy, w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego, lub zajmował w grupie stanowiska kierownicze.

Rozwiązaniem normatywnym, o którym bez wątpienia należy wspomnieć w kontekście zwalczania przestępczości zorganizowanej, jest instytucja tzw. „małego świadka koronnego”. Zgodnie z art. 60 § 3 k.k. w przypadku, gdy sprawca współdziałający razem z innymi osobami ujawni wobec organów ścigania istotne informacje o osobach biorących udział w popełnieniu przestępstwa oraz wyjawi istotne okoliczności jego popełnienia, sąd stosuje wobec niego nadzwyczajne złagodzenie kary, a może nawet zastosować warunkowe jej zawieszenie. Artykuł 60 § 4 k.k. pozwala natomiast na zastosowanie tożsamyh środków nadzwyczajnych względem sprawcy, który niezależnie od zeznań złożonych w swojej sprawie ujawnił przed organami ścigania istotne okoliczności dotyczące przestępstwa nieznanego dotąd tym organom, zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności. Instytucja „małego świadka koronnego” wydaje się efektywnym narzędziem w walce z przestępczością zorganizowaną.

¹⁴ A. Kacperczyk. K. Wojtaszyn, *Świadek koronny 15 lat doświadczeń*, „Przeгляд Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2011, nr 5(3), s. 70.

Wedle statystyk, w latach 2015 – 2018 sądy na obszarze całego kraju wydały łącznie 235 wyroków skazujących opartych na zeznaniach „małych świadków koronnych”.¹⁵

W polskim systemie prawnym zwalczaniu przestępczości zorganizowanej służą także regulacje prawne odnoszące się do poszczególnych gałęzi przestępczej aktywności grup zorganizowanych, wśród których można wymienić m.in. art. 282 k.k. penalizujący przestępstwo rozboju, art. 189a k.k. związany z handlem ludźmi, czy regulacje związane z obrotem substancjami odurzającymi unormowane w ustawie o przeciwdziałaniu narkomanii z 25.7.2005 r.¹⁶

3. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej we Włoszech

We Włoszech główną jednostką prowadzącą walkę z przestępczością zorganizowaną są *Carabinieri*. Jednostka ta, choć kwalifikowana jako jeden z czterech rodzajów włoskich sił zbrojnych, spełnia także zadania policji, co czyni z niej wojskowy oddział policyjny. Organizacja posiada rozbudowaną strukturę, w skład której, oprócz jednostek podstawowych wchodzi także oddziały specjalne *Carabinieri*, których jedynym zadaniem jest walka z przestępczością zorganizowaną. Pierwszym ze wspomnianych oddziałów specjalnych jest *Raggruppamento Operativo Speciale*, utworzony w celu walki z terroryzmem, przekwalifikowany jednak następnie do zwalczania przestępczości zorganizowanej.¹⁷ Aktualnie jedynym celem formacji jest zwalczanie wszelkich form przestępczości o charakterze mafijnym na terytorium Włoch. Struktura oddziału dzieli się na departamenty i działy zajmujące się ściśle przypisanym sobie zadaniom, w szczególności na Departament Antyterrorystyczny, Dział Badań Technicznych, Departament Badań Telemetrycznych, Wydział ds. Przestępstw związanych z przemocą, dwa Departamenty Śledcze oraz Dział Analiz.¹⁸ Jednostka ma elitarny charakter i jest formacją doskonale wyszkoloną do walki z przestępczością zorganizowaną. Drugim z oddziałów specjalnych funkcjonujących w ramach *Carabinieri* jest *Gruppo Intervento Speciale*. Jednostka ta powstała w 1978 r. w celu ochrony instytucji politycznych i cywilnych przed atakami mafii.¹⁹ Aktualnie do zakresu działań tej

¹⁵ Dane za: M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020. strona

¹⁶ Ustawa z 05.07.2005 r. – O przeciwdziałaniu narkomanii, Dz.U.2020.2050 t.j

¹⁷ M. Zaleski, op. cit., s. 128.

¹⁸ <http://www.carabinieri.it/chi-siamo/oggi/organizzazione/mobile-e-speciale/raggruppamento-operativo-speciale> [dostęp 20.12.2021].

¹⁹ <http://www.carabinieri.it/chi-siamo/oggi/organizzazione/mobile-e-speciale/2-brigata-mobile/gruppo-d'intervento-speciale> [dostęp 20.12.2021].

formacji należy szeroko pojęta aktywność związana ze zwalczaniem przestępczości zorganizowanej. Władze włoskie wykorzystują ją w sytuacjach kryzysowych, takich jak bunt więźniów, odbicia zakładników czy zatrzymania członków mafii.²⁰

Działania *Carabinieri* w walce z organizacjami mafijnymi we Włoszech wspierane są także przez „zwykłe” jednostki policji, takie jak *Guardia di Finanza* oraz *Polizia di Stato*.

Wśród rozwiązań prawnych służących walce z przestępczością zorganizowaną we Włoszech, podobnie jak w Polsce, zastosowanie znalazła instytucja świadka koronnego.²¹ I tak jak w naszym kraju, regulacja ta okazała się wyjątkowo skuteczna w walce z organizacjami mafijnymi, które ze względu na swój hermetyczny charakter skutecznie opierały się zwalczaniu przez władze państwowe. Tylko do roku 1998 programem ochrony świadków objęto 6241 osób, wśród których znalazło się 430 członków Cosa Nostry, 224 Camorry, 158 ‘Ndranghety, oraz 101 członków organizacji mafijnej Sacra Corona Unita.²²

Walce z organizacjami mafijnym dedykowane są regulacje włoskiego kodeksu karnego ujęte w art. 416-bis oraz art. 416-ter.²³ Na ich podstawie karane jest uczestnictwo w *associazione di tipo mafioso*, tzn. stowarzyszeniu o charakterze mafijnym, składającym się z trzech lub więcej osób. Członek stowarzyszenia podlega karze pozbawienia wolności od lat 10 do 15.²⁴ Wyższy wymiar kary dotyczy osób zarządzających bądź organizujących stowarzyszenie – wówczas wymiar kary dla członka dopuszczającego się wspomnianych zarzutów wynosi od 12 do 18 lat pozbawienia wolności. Artykuł 416-bis wprowadza surowszą karę, w przypadku, gdy stowarzyszenie mafijne przejawia charakter zbrojny; w takiej sytuacji uczestnictwo w nim karane jest karą pozbawienia wolności od 12 do 20 lat, natomiast zarządzanie bądź organizowanie takiego związku zagrożone jest karą od 15 do 26 lat pozbawienia wolności. Regulacja ta stanowi dodatkowo, że w przypadku prowadzenia przez członków działalności gospodarczej finansowanej w całości lub części z dochodów osiągniętych z ich przestępczej aktywności, karę przewidzianą na podstawie przepisów wcześniejszych zwiększa się od jednej trzeciej do połowy. W razie ukarania na podstawie powyższych przepisów, należy ponadto obligatoryjnie zastosować wobec sprawcy konfiskatę przedmiotów służących do popełnienia przestępstw lub tych, które są korzyściami osiągniętymi w związku

²⁰ M. Zaleski, op. cit., s. 129.

²¹ Wprowadzona na mocy ustawy z 29.05.1982 r. o środkach zmierzających do ochrony porządku konstytucyjnego – zob. J. Brylak, A. Gilardini, R. Privitera, *Instytucja świadka koronnego w systemie włoskiego prawa karnego procesowego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 11, s. 115.

²² A. Kacperczyk, K. Wojtaszyn, *Świadek koronny...*, op. cit., s. 68.

²³ Regio Decreto 19 ottobre 1930 (włoski kodeks karny z 19.10.1930 r.), GU n. 1398.

²⁴ <https://www.altalex.com/documents/news/2014/04/18/dei-delitti-control-ordine-pubblico> [dostęp 21.12.2021].

z ich popełnieniem. Artykuł 416-ter. dotyczy natomiast przestępstw wyborczych związanych z działalnością organizacji mafijnych. Na jego podstawie karane jest przyjmowanie propozycji otrzymania głosów od mafiosów za korzyści pieniężne lub obietnicę ich otrzymania. Zagrożenie karne przewidziane za popełnienie tego przestępstwa wynosi od 10 do 15 lat pozbawienia wolności.

Poza regulacjami kodeksowymi i ustawą o świadku koronnym, w 2011 r. wprowadzono *Codice antimafia*, dekret legislacyjny w całości poświęcony problematyce przestępczości zorganizowanej, który w kompleksowy sposób reguluje instytucje pozwalające na walkę z organizacjami mafijnymi, skupiając rozwiązania znajdujące się w poszczególnych aktach prawnych, m.in. te opisane w artykule 416-bis kodeksu karnego czy rozwiązania związane z konfiskatą mienia zaczerpnięte z ustawy *Rognoni-La Torre*.²⁵

4. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej we Francji

We Francji walką ze zjawiskiem przestępczości zorganizowanej zajmuje się utworzone w 2006 r. Centralne Biuro do Walki z Przestępczością Zorganizowaną (*L'office central de lutte contre le crime organisé*).²⁶ Do podstawowych zadań Biura należy walka z gałęziami przestępczości charakterystycznymi dla francuskiej przestępczości zorganizowanej, takimi jak kradzież samochodów, handel bronią, zabójstwa, porwania dla okupu czy handel ludźmi. Pod względem struktury organizacyjnej Biuro dzieli się na trzy brygady: Brygada do walki z bandytyzmem i nielegalnym handlem, Brygada poszukiwawcza uciekinierów i Krajowa Brygada dochodzeniowo-interwencyjna.²⁷

Analiza dostępnych statystyk odnoszących się do przestępstw kradzieży samochodów wskazuje na wysoką skuteczność Biura, ponieważ tylko w 2009 r. ze 167 697 skradzionych samochodów, funkcjonariuszom udało się odnaleźć ponad połowę zrabowanych pojazdów w liczbie 84 696.²⁸

Wśród francuskich regulacji prawnych dedykowanych zwalczaniu przestępczości zorganizowanej na szczególną uwagę zasługuje art. 450 francuskiego kodeksu karnego²⁹

²⁵ M. Bitner, *Instytucja rozszerzonego przepadku mienia w Republice Włoskiej a rozwiązania polskie*, „Studia Iuridica” 2018, t. LXXVI.

²⁶ <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Direction-Centrale-de-la-Police-Judiciaire/Lutte-contre-la-criminalite-organisee/Office-central-de-lutte-contre-le-crime-organise> [dostęp 22.12.2021].

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Code pénal de 1 mars 1994 (francuski kodeks karny z 1.03.1994 r.), <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070719>.

wprowadzający odpowiedzialność karną za udział w *association de malfaiteurs* (co na język polski można przetłumaczyć jako „stowarzyszenie przestępców”), przez które należy rozumieć stowarzyszenie mające na celu popełnienie przestępstw. Jeżeli przestępstwa przygotowywane przez grupę zagrożone są karą pozbawienia wolności do lat 5, za udział w stowarzyszeniu przewiduje się karę także 5 lat pozbawienia wolności oraz grzywnę w wysokości 75 tys. euro.³⁰ Wyższy wymiar kary przewidziany jest w przypadku przestępstw większej wagi, dla których kodeks karny przewiduje kary pozbawienia wolności do 10 lat. W tym przypadku za udział w grupie przestępczej przewidziana jest kara 10 lat pozbawienia wolności oraz grzywna w postaci: ograniczenia praw obywatelskich, zakazu sprawowania funkcji publicznych, bądź prowadzenia określonej działalności zawodowej, zakazu zarządzania przedsiębiorstwem handlowym bądź spółką handlową, a także zakazu pobytu w określonym miejscu.

Dodatkowo francuskie ustawodawstwo wprowadza odpowiedzialność karną za dokonanie określonych przestępstw typowo „wchodzących w zakres” działalności zorganizowanych grup przestępczych. W szczególności wskazać tu należy na art. 324/1 kodeksu karnego dotyczący handlu narkotykami czy art. 421/1 penalizujący przestępstwo prania pieniędzy.

5. Zwalczenie przestępczości zorganizowanej w Hiszpanii

W Hiszpanii walką z przestępczością zorganizowaną zajmują się wyodrębnione jednostki policji. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują:

- Centralna Jednostka ds. Narkotyków i Przestępczości Zorganizowanej (*Unidad Central de Droga y Crimen Organizado*), w której zakresie działania znajduje się przeciwdziałanie krajowej oraz międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, a także zorganizowanej przestępczości narkotykowej³¹,

- Centralna Brygada ds. Narkotyków (*Brigada Central de Estupefacientes*), zajmująca się zwalczaniem przestępczości narkotykowej i

- Centrum Wywiadu Przeciwko Terroryzmowi i Przestępczości Zorganizowanej (*Centro de Inteligencia contra el Terrorismo y el Crimen Organizado*) utworzone przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.³²

³⁰ Titre V : De la participation à une association de malfaiteurs (Articles 450-1 à 450-5) - Légifrance (legifrance.gouv.fr) [dostęp 23.12.2021].

³¹ https://www.policia.es/_es/tupolicia_conocenos_estructura_dao_cgpoliciajudicial.php [dostęp 27.12.2021].

³² <https://www.dsn.gob.es/es/sistema-seguridad-nacional/qu%C3%A9-es-seguridad-nacional/%C3%A1mbitos-seguridad-nacional/crimen-organizado> [dostęp 27.12.2021].

Artykuł 515 Hiszpańskiego kodeksu karnego³³ wymienia cztery rodzaje stowarzyszeń, w których udział podlegają odpowiedzialności karnej. Trzy spośród nich bez wątplenia mogą znaleźć zastosowanie w przypadku zorganizowanych grup przestępczych, a są nimi:

- stowarzyszenia, których celem jest popełnienie przestępstwa lub po jego założeniu przyczyniają się do jego popełnienia,
- grupy, które wpływają na osiągnięcie swoich celów poprzez stosowanie przemocy, bądź innych środków zmuszających lub kontrolujących inne osoby i
- organizacje o charakterze paramilitarnym.³⁴

Za uczestnictwo w stowarzyszeniach opisanych w art. 515 artykuł 517 hiszpańskiego kodeksu karnego wprowadza karę od 2 do 4 lat pozbawienia wolności, a także grzywnę oraz zakaz wykonywania określonego zawodu, bądź zajmowania stanowisk publicznych na okres od 6 do 12 lat (dla osób zakładających stowarzyszenie bądź pełniących w nim funkcje kierownicze). Samo członkostwo w nielegalnej organizacji zagrożone jest karą od 1 do 3 lat pozbawienia wolności oraz grzywną.

6. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Wielkiej Brytanii

W latach 2006 – 2013 przeciwdziałaniem przestępczości zorganizowanej w Wielkiej Brytanii zajmowała się *Serious Organised Crime Agency*.³⁵ Agencja w swoich działaniach skupiała się na eliminacji zorganizowanych grup przestępczych, poprzez pozbawienie przestępców możliwości korzystania ze środków pieniężnych pochodzących z nielegalnych źródeł. W tym celu organizacja koncentrowała swoją działalność na przeciwdziałaniu przestępstwom gospodarczym, takim jak pranie pieniędzy, oszustwa podatkowe czy przestępstwa celne.³⁶

Obecnie w Wielkiej Brytanii walką z przestępczością zorganizowaną zajmuje się powołana do życia 7.10.2013 r. Narodowa Agencja ds. Przestępczości (*National Crime Agency*).³⁷ Zadaniem Agencji jest walka z wszelkimi gałęziami przestępczości znajdującymi się w zakresie zainteresowań grup przestępczych, takimi jak handel narkotykami, handel bronią, czy przestępczość gospodarcza. Działalność Agencji wydaje się skuteczna, czego

³³ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (hiszpański kodeks karny z 23.11.1995 r.), BOE-A-1995-25444.

³⁴ <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444#a515> [dostęp 27.12.2021].

³⁵ W. Mądrzejowski, *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008, s. 31.

³⁶ Ibidem.

³⁷ <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are> [dostęp 23.12.2021].

potwierdzeniem są statystyki przedstawiające wyniki jej działalności. W latach 2017 – 2018 funkcjonariuszom udało się m.in. zarekwirować 672 sztuki broni, skonfiskować prawie 123 tony kokainy oraz 5 ton heroiny, a także przeprowadzić 1068 aresztowań na terytorium Wielkiej Brytanii oraz 974 poza granicami kraju.³⁸

Jeżeli chodzi zaś o materialnoprawne regulacje wprowadzające odpowiedzialność za działanie w ramach zorganizowanych grup przestępczych, wskazać należy przede wszystkim na *Criminal Law Act* z 1977 r., wprowadzający definicję *conspiracy* jako związku osób mających na celu popełnienie przestępstwa oraz *Attempts Act* z 1981 r.³⁹ W sekcji 5 punkt 1 *Attempts Act* przewiduje odpowiedzialność karną dla osoby, która uzgadnia z inną osobą lub osobami podjęcie pewnego rodzaju zachowania, które – jeśli porozumienie zostanie zrealizowane zgodnie z zamiarem sprawców – to: (a) albo doprowadzi do popełnienia przestępstwa lub przestępstw, albo będzie wiązało się z popełnieniem takich czynów przez jedną lub więcej stron porozumienia, (b) albo też doprowadziłoby do takich skutków, gdyby nie wystąpiły okoliczności, które czynią dokonanie przestępstwa lub przestępstw niemożliwym.

7. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w Niemczech

Zwalczaniem przestępczości zorganizowanej w Niemczech zajmuje się Federalne Biuro Policji Kryminalnej (*Bundeskriminalamt*), a w zasadzie wyodrębnione w jego strukturze organizacyjnej Wydział ds. Poważnej i Zorganizowanej Przestępczości (*Abteilung SO – Schwere und Organisierte Kriminalität*).⁴⁰ Wydział zajmuje się walką z gałęziami przestępczości, w których swoją aktywność manifestują zorganizowane grupy przestępcze, m.in. takimi jak handel narkotykami, handel ludźmi, przestępstwa przeciwko środowisku, przestępstwa gospodarcze czy cyberprzestępczość.

Statystyki wskazują, że działania Biura są skuteczne, ponieważ tylko w 2020 r. funkcjonariuszom udało się m.in. wykryć 240 przestępstw narkotykowych, 92 przestępstwa gospodarcze oraz skonfiskować 114 milionów euro pochodzących z przestępstw.⁴¹

³⁸ Dane za: *National Crime Agency Annual Report and Accounts 2017–18*, <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/177-nca-annual-report-accounts-2017-18/file> [dostęp 23.12.2021].

³⁹ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47> [dostęp 23.12.2021].

⁴⁰ https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/SchwereOrganisierteKriminalitaet/schwereorganisiertekriminalitaet_node.html [dostęp 23.12.2021].

⁴¹ Dane za: *Organised Crime – National Situation Report 2020*, BKA - Homepage - Organised Crime - National Situation Report 2020, [dostęp 23.12.2021].

Odpowiedzialność karną za udział w zorganizowanych grup przestępczych wprowadza art. 129 niemieckiego kodeksu karnego⁴², zgodnie z którym, osoba, która założy stowarzyszenie, którego celem lub działalnością jest popełnienie przestępstwa, lub uczestniczy w takim związku, bądź go wspiera, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 5.

8. Unijne mechanizmy zwalczania przestępczości zorganizowanej

Na poziomie Unii Europejskiej metodyka zwalczania przestępczości zorganizowanej przybiera formę podobną do tej, która stosowana jest w poszczególnych krajach europejskich.

Najczęściej unijne regulacje związane ze wspomnianą materią przybierają formę dyrektyw, decyzji ramowych i rezolucji Parlamentu Europejskiego, wśród których można wyróżnić m.in.:

- Decyzję ramową Rady 2008/841/WSiSW z 24.10.2008 r. w sprawie zwalczania przestępczości zorganizowanej⁴³;

- Rezolucję Parlamentu Europejskiego z 25.10.2011 r. w sprawie przestępczości zorganizowanej w Unii Europejskiej (2010/2309 (INI))⁴⁴;

- Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z 5.4.2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar⁴⁵

- Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1673 z 23.10.2018 r. w sprawie zwalczania prania pieniędzy za pomocą środków prawnokarnych⁴⁶;

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 258/2012 z 13.3.2012 r. wdrażające art. 10 Protokołu Narodów Zjednoczonych przeciwko nielegalnemu wytwarzaniu i obrotowi bronią palną, jej częściami i komponentami oraz amunicją, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej (protokół NZ w sprawie broni palnej), oraz ustanawiające zezwolenia na wywóz i środki dotyczące przywozu i tranzytu dla broni palnej, jej części i komponentów oraz amunicji.⁴⁷

⁴² Strafgesetzbuch vom 13. November 1998 (niemiecki kodeks karny w wersji opublikowanej 13.11.1998 r.), BGBl. I S. 3322, § 129 StGB - Bildung krimineller Vereinigungen - dejure.org [dostęp 23.21.2021].

⁴³ Dz.U.UE.L.2008.300.42.

⁴⁴ Dz.U.UE. C 131 E/08 z 25.10.2011.

⁴⁵ Dz.U.UE.L.2011.101.1

⁴⁶ Dz.U.UE.L.2018.284.22

⁴⁷ Dz.U.UE.L.2012.94.1.

Na szczególną uwagę zasługują dwie europejskie formacje, w których zakresie działania znajduje się walka ze zorganizowaną przestępczością. Pierwszą z nich jest Europol – jednostka będąca organem ścigania Unii Europejskiej, utworzona na mocy decyzji Rady 2009/371/WSiSW z 6.04.2009 r.⁴⁸ Europol posiada jednostki krajowe w 27 krajach członkowskich, dzięki czemu może prowadzić skoordynowane działania polegające na ograniczaniu zjawiska przestępczości zorganizowanej, będąc jednocześnie wsparciem dla lokalnych organów ścigania na obszarze całej wspólnoty. Wśród głównych działań Europolu wyróżnić można w szczególności: przeciwdziałanie handlowi narkotykami oraz ludźmi, zwalczanie nielegalnej imigracji, walka z cyberprzestępczością oraz przestępczością gospodarczą, taką jak przemyt, oszustwa podatkowe, fałszerstwo euro czy pranie pieniędzy.⁴⁹

Kolejnym przykładem działań Unii Europejskiej wspierającym zwalczanie zorganizowanej przestępczości jest powołanie w 2004 r. Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej (Frontex).⁵⁰ Do jej głównych zadań, oprócz kontroli nielegalnej migracji, należy rozpracowywanie i zwalczanie przestępczości transgranicznej.⁵¹ Agencja prowadzi również działalność wywiadowczą, gromadząc informacje pozwalające ocenić ryzyko wynikające z działalności przestępczej i zagrażające wspólnocie europejskiej.⁵² Frontex niewątpliwie wspiera walkę i ograniczenie przestępczości zorganizowanej na terytorium Unii Europejskiej, osiągając na tym polu zadowalające wyniki. Tylko w roku 2019 funkcjonariuszom agencji udało się przechwycić 125,5 tony narkotyków, zatrzymać 669 przemytników substancji odurzających, a także wykryć 6900 fałszerstw dokumentów.⁵³

W celu efektywniejszego zwalczania przestępczości zorganizowanej, państwa członkowskie zacieśniły współpracę za pomocą projektu EMPACT. Projekt ten jest europejską multidyscyplinarną platformą przeciw przestępczości, która ma na celu usprawnienie skoordynowanej współpracy państw członkowskich za pomocą środków takich jak m.in. kontrole policyjne na granicach wewnętrznych, współpraca policyjna, celna i sądowa, zarządzanie informacjami, szkolenia czy działania prewencyjne.⁵⁴

⁴⁸ Decyzja Rady 2009/371/WSiSW z 6.4.2009 r. ustanawiająca Europejski Urząd Policji (Europol), Dz.U. L 121 z 15.5.2009 r.

⁴⁹ Informacje o Europolu | Europol (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].

⁵⁰ Rozporządzenie (UE) 2016/1624 z 14.9.2016 r. w sprawie Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej, Dz.U. L 251 z 16.9.2016 r.

⁵¹ Czym jest Frontex? (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].

⁵² M. Zaleski, op. cit., s. 193.

⁵³ Dane za: *Frontex 2019 w skrócie*, <https://frontex.europa.eu/pl/publikacje/ogolne/2019-w-skracie-3TW0sb> [dostęp 26.12.2021].

⁵⁴ EU Policy Cycle - EMPACT | Europol (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].

8. Wnioski

Analiza przedstawionych w artykule przykładów wskazuje, że metodyka zwalczania przestępczości zorganizowanej na obszarze Europy przejawia określony schemat. Charakteryzuje się on wprowadzeniem dwu uzupełniających się mechanizmów (działań). Jednym z nich są formacje i służby powołane w celu zwalczania grup zorganizowanych, specjalizujące się w przeciwdziałaniu tej formie przestępczości. Organizacje te mogą przybierać formy wyspecjalizowanych jednostek policji, jak na przykład Centralne Biuro Śledcze Komendy Głównej w Polsce, czy Centralna Jednostka ds. Narkotyków i Przestępczości Zorganizowanej w Hiszpanii oraz formacji funkcjonujących jako wojskowe oddziały policyjne, jak włoscy *Carabinieri*. Drugim elementem wspomnianego schematu są regulacje prawne penalizujące udział, organizowanie i kierowanie zorganizowanymi grupami przestępczymi. W zależności systemu prawnego danego państwa członkowskiego środki te przybierają postać dedykowanych tej materii aktów prawnych, tak jak polska i włoska ustawy o świadku koronnym czy włoski *Codice antimafia*, lub punktowych regulacji w ramach kodeksów karnych i innych ustaw, na jak na przykład art. 416-bis włoskiego kodeksu karnego, art. 258 k.k. czy art. 450 francuskiej ustawy karnej.

Kolejnym wnioskiem nasuwającym się po przeprowadzonej w artykule analizie jest to, że złożoność i liczba mechanizmów prawnych oraz elitarność formacji zwalczających przestępczość zorganizowaną zależy od nasilenia i specyfiki zjawiska na obszarze danego kraju. Wspomniana elitarność jednostek może przejawiać się bądź w ściśle wyspecjalizowanym zakresie działania, skupionym jedynie na walce z przestępczością zorganizowaną (czego przykładem jest funkcjonujące w Polsce CBS), bądź na wyspecjalizowanym szkoleniu, strukturze organizacyjnej i wyposażeniu, jak w przypadku włoskich *Carabinieri* zwalczających działalność mafii na terenie Włoch. Wydaje się, że wśród opisanych w artykule krajów to Włochy wprowadziły system najbardziej rozbudowany, zarówno w kontekście regulacji materia oprawnych jak również tych będących podstawą utworzenia i organizacji wyspecjalizowanych formacji do walki z przestępczością zorganizowaną. Bez wątplenia powodem takiego stanu rzeczy jest długotrwałość zjawiska przestępczości zorganizowanej na terenie Włoch, co wymogło na władzach włoskich wprowadzenie rozwiązań pozwalających na skuteczną walkę z przestępczością zorganizowaną.

Summary

Ways of combating organized crime in Poland and Europe

The purpose of the article is to present the methodology of fighting organized crime both in Poland and in selected European countries. The author's intention is to show that the ways of dealing with the phenomenon of organized crime in the territory of the Old Continent show some similarity and fit into a specific pattern. To achieve the intended goal, the author in the article presents methods of fighting organized crime in countries such as Poland, France, Italy, Spain or Great Britain. Such an approach to the issue, in the author's intention, will allow to create an appropriate outline of the discussed topic and present the methodology of combating organized crime in Poland, placing it in the European background.

Konrad Koza

Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego na kierunku prawo. Zainteresowania badawcze – prawo karne, przestępczość zorganizowana, przestępczość narkotykowa, historia prawa karnego.

Bibliografia:

Literatura:

1. Bitner M., *Instytucja rozszerzonego przypadku mienia w Republice Włoskiej a rozwiązania polskie*, „Studia Iuridica” 2018, t. LXXVI, s. 64-80.
2. Brylak J., Gilardini A., Privitera R., *Instytucja świadka koronnego w systemie włoskiego prawa karnego procesowego*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 11, s. 104-116.
3. Hara M., Mrowicki M.(red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020.
4. Kacperczyk A., Wojtaszyn K., *Świadek koronny 15 lat doświadczeń*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2011, nr 5(3), s. 67-81.
5. Maciejewska M., Piffer A., *Rola Straży Granicznej w zakresie zwalczania międzynarodowego terroryzmu i przestępczości zorganizowanej*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” 2016, nr 2, s. 24.

6. Mądrzejowski W., *Przestępczość zorganizowana. System zwalczania*, Warszawa 2008.
7. Rau Z., *Przestępczość zorganizowana w Polsce i jej zwalczanie*, Kraków 2002.
8. Wójcik J., *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej. Zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011.
9. Zaleski. M., *Rozwój przestępczości zorganizowanej we Włoszech oraz jej wpływ na przestępczość zorganizowaną na świecie* (rozprawa doktorska 2013).

Źródła internetowe

1. § 129 StGB - Bildung krimineller Vereinigungen - dejure.org
2. Czym jest Frontex? (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].
3. EU Policy Cycle - EMPACT | Europol (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].
4. *Frontex 2019 w skrócie*, <https://frontex.europa.eu/pl/publikacje/ogolne/2019-w-skrócie-3TW0sb> [dostęp 26.12.2021].
5. <http://www.carabinieri.it/chi-siamo/oggi/organizzazione/mobile-e-speciale/raggruppamento-operativo-speciale> [dostęp 20.12.2021].
6. <http://www.carabinieri.it/chi-siamo/oggi/organizzazione/mobile-e-speciale/2-brigata-mobile/gruppo-d'intervento-speciale> [dostęp 20.12.2021].
7. <https://cbsp.policja.pl/cbs/aktualnosci/187220,Od-20-lat-zwalczamy-przestepczosc-zorganizowana.html> [dostęp 20.12.2021].
8. <https://cbsp.policja.pl/cbs/o-cbsp/historia/120311,Historia-CBSP.html> [dostęp 20.12.2021].
9. <https://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-13/63615,Zorganizowana-grupa-i-zwiazek-przestepczy-art-258.html> [dostęp 20.12.2021].
10. <https://www.abw.gov.pl/pl/zadania/zwalczanie-przestepczo/9,Zwalczanie-przestepczoscizorganizowanej.html> [dostęp 20.12.2021].
11. <https://www.altalex.com/documents/news/2014/04/18/dei-delitti-contro-l-ordine-pubblico> [dostęp 21.12.2021].
12. https://www.bka.de/DE/DasBKA/OrganisationAufbau/Fachabteilungen/SchwereOrganisierteKriminalitaet/schwereorganisierteKriminalitaet_node.html [dostęp 23.12.2021].

13. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444#a515> [dostęp 27.12.2021].
14. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47> [dostęp 23.12.2021].
15. <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are> [dostęp 23.12.2021].
16. <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Direction-Centrale-de-la-Police-Judiciaire/Lutte-contre-la-criminalite-organisee/Office-central-de-lutte-contre-le-crime-organise> [dostęp 22.12.2021].
17. https://www.policia.es/_es/tupolicia_conocenos_estructura_dao_cgpoliciajudicial.php [dostęp 27.12.2021]. <https://www.dsn.gob.es/es/sistema-seguridad-nacional/qu%C3%A9-es-seguridad-nacional/%C3%A1mbitos-seguridad-nacional/crimen-organizado> [dostęp 27.12.2021].
18. Informacje o Europolu | Europol (europa.eu) [dostęp 26.12.2021].
19. *National Crime Agency Annual Report and Accounts 2017–18*, <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/who-we-are/publications/177-nca-annual-report-accounts-2017-18/file> [dostęp 23.12.2021].
20. *Organised Crime – National Situation Report 2020*, BKA - Homepage - Organised Crime - National Situation Report 2020, [dostęp 23.12.2021].
21. Titre V : De la participation à une association de malfaiteurs (Articles 450-1 à 450-5) - Légifrance (legifrance.gouv.fr) [dostęp 23.12.2021].
22. https://dane.gov.pl/pl/dataset/557,dane-statystyczne-dotyczace-ujawnionych-przez-straz-graniczna-towarow-pochodzacych-z-przestepstwa/resource/42269/table?page=1&per_page=20&q=&sort= [dostęp: 22.12.2022].
23. <https://www.abw.gov.pl/pl/informacje/1589,ABW-w-latach-2015-2019.html> [dostęp 22.12.2022].